

HUGYIK ANDRÁS

A Független Államok Közösségének (FÁK) szerepe a válságkezelésben

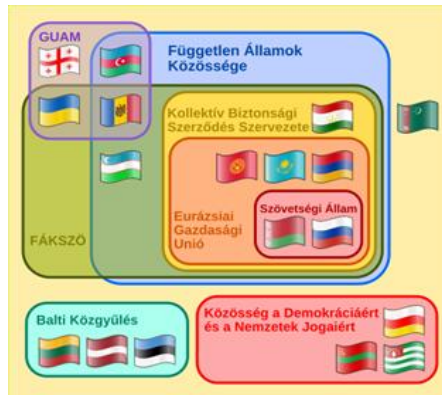

A posztszovjet utódállamok regionális szervezetei

A posztszovjet térségben függetlenné vált államok regionális szerveződéséhez tartoznak: a Szervezet a Demokráciáért és Gazdasági Fejlődésért, a Független Államok Közössége (FÁK), a FÁK Szabadkereskedelmi Övezete (FÁKSZÖ), az Eurázsiai Gazdasági Unió, a Szövetségi Állam – Oroszország és Fehéroroszország, a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete, a Balti Közgyűlés, a Közösség a Demokráciáért és a Nemzetek Jogaiért, és részben ide sorolható a Sanghaji Együttműködési Szervezet is,

melynek tagjai: Kazahsztán, Kína, Kirgizisztán, Oroszország, Tádzsikisztán és Üzbegisztán.⁵⁶

 Észtország	 Grúzia
 Lettország	 Örményország
 Litvánia	 Kazahsztán
 Belarusz	 Kirgizisztán
 Moldova	 Tádzsikisztán
 Oroszország	 Türkmenisztán
 Ukrajna	 Üzbegisztán
 Azerbajdzsán	

⁵⁶

Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Kollekt%C3%ADv_Biztons%C3%A1gi_Szerz%C5%91d%C3%A9s_Szervezete
Letöltés ideje: 2025.12.02.

A békefenntartás szempontjából releváns regionális szervezetek: a Független Államok Közössége (FÁK) és a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete (KBSZSZ).

A Független Államok Közössége létrejötte, szervezete, működése

Az egykori Szovjetunió tagállamai közötti együttműködés biztosítására 1991. december 8-án, a Belovezsi Egyezmény megkötésével Oroszország, Ukrajna és Belarusz létrehozták a Független Államok Közösségét (FÁK).

Az egyezmény egyben a FÁK alapító okirata is lett. 1991. december 21-én Alma Atában (Kazahsztán) került sor a tagországok közötti intézményes együttműködést meghatározó FÁK Jegyzőkönyv jóváhagyására, amelyet kilenc utódállam írt alá. 1993-ban Minszkben elfogadták a FÁK Alapszabályát is. Az egyezményt, a jegyzőkönyvet és az alapszabályt is ratifikáló államok számítanak FÁK-tagországoknak: Türkmenisztán nem írta alá az alapszabályt, de megfigyelő államként jelen van a szövetségben; Grúzia, az Oroszországgal folytatott háború miatt 2009-ben kilépett a közösségből; Ukrajna nem írta alá az alapszabályt, de alapító tagállamként 2020-ig tagja volt a szövetségnek, amikor is hivatalosan kezdeményezte kilépését.

A FÁK célja a kormányközi együttműködés, és a tagországok politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatainak elmélyítése.

A FÁK szervezeti felépítése

- Az Államfők Tanácsa a FÁK legfelsőbb szerve. Évente legalább egyszer ülésezik, hogy megvitassák a FÁK-ot érintő kulcsfontosságú kérdéseket. A részes nemzetek állam- vagy kormányfői alkotják.

- A Miniszterelnökök Tanácsa, más néven a Kormányfők Tanácsa, koordinálja az Államfők Tanácsa által hozott döntések végrehajtását. Gyakran ülésezik az együttműködés aktuális problémáinak megvitatására. A tagállamok államfőiből vagy miniszterelnökeiből áll.
- A tagállamok külügyminiszterei alkotják a Külügyminiszterek Tanácsát, amely fórumként működik a politikai, biztonsági és külügyi kérdések koordinációjára és a diplomáciai párbeszédre. A FÁK külpolitikai prioritásainak többségét a Külügyminiszterek Tanácsa határozza meg.
- A Gazdasági Tanács a fő hangsúlyt a tagállamok gazdasági együttműködésére fekteti. A közös gazdasági projektek megvalósítását, a közös gazdaságpolitikák kialakítását és a FÁK-on belüli kereskedelem ösztönzését koordinálja.
- A FÁK számos speciális szervezettel rendelkezik, amelyek az együttműködés meghatározott ágazataira összpontosítanak. Ezek szakterületükön elősegítik az együttműködést, a tudásmegosztást és a csapatprojektek kidolgozását.

A FÁK működése

- A FÁK működésének alapját a kormányközi együttműködés és a konszenzuson alapuló döntéshozatal képezi. Minden kulcsfontosságú döntést és kezdeményezést az Államfők Tanácsa és a Kormányfők Tanácsa dolgoz ki és hagy jóvá.
- A FÁK működését számos megállapodás és jegyzőkönyv szabályozza, amelyek meghatározzák a tagállamok együttműködésének normáit, beleértve a biztonsági együttműködést, a gazdasági integrációt és a kulturális kapcsolatokat.
- A FÁK számos munkacsoporttal és bizottsággal rendelkezik a kitűzött célok és a meghozott döntések végrehajtásának elősegítésére. Ezek a szervezetek felelősek az események tervezéséért, a különböző

kezdeményezések alakulásának nyomon követéséért és a szakterületeken belüli problémák megoldásáért.

- A FÁK kiemelten támogatja azokat a kezdeményezéseket, amelyek ösztönzik a tagállamok együttműködését és integrációját olyan területeken, mint az infrastruktúraépítés, a tudományos kutatás és a humanitárius segítségnyújtás.
- A FÁK kapcsolatban áll más nemzetközi szervezetekkel, és a közös kihívások kezelése és a közös célok elérése érdekében együttműködik és párbeszédet folytat olyan szervezetekkel, mint az Egyesült Nemzetek Szervezete, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet és az Eurázsiai Gazdasági Unió (EAEU).

A FÁK működésének kulcsfontosságú eleme a tagállamok közötti politikai együttműködés biztosítása a közös biztonsági problémák megoldása, a regionális stabilitás előmozdítása, valamint a régióbeli béke megőrzése területén. A közös biztonsági problémákhoz tartozik a terrorizmus, a kábítószer-kereskedelem, a szervezett bűnözés és az illegális bevándorlás elleni küzdelem. A regionális biztonság javítása, a stabilitás előmozdítása érdekében a tagállamok együttműködnek olyan kezdeményezéseken keresztül, mint a hírszerzési információk megosztása, a bűnüldözési koordináció és a közös katonai gyakorlatok. A FÁK hozzájárul a béke fenntartására és a viták rendezésére irányuló erőfeszítésekhez is a régióban. A tagállamok közötti területi viták és nézeteltérések megoldására eljárásokat dolgoz ki, segíti a tárgyalásokat, és fórumot biztosít a vitában álló felek közötti kommunikációra, a békefenntartás érdekében békefenntartó erőket tart fenn és külön eljárás alapján alkalmaz. A politikai együttműködés jogi területre is kiterjed. Célja harmonizálni a tagállamok jogrendszereit, kezdeményezéseket tenni az igazságszolgáltatási együttműködés javítására és a jogállamiság előmozdítására, megvitatni az emberi jogok, a demokratikus kormányzás és a választási eljárások aktuális problémáit.⁵⁷

⁵⁷ Asifa, Fida: Common wealth of independent states. Modern Diplomacy. 2023.

Forrás: <https://moderndiplomacy.eu/2023/09/15/common-wealth-of-independent-states/>

A konfliktus- és válságkezelés tehát a politikai együttműködés része. A konfliktuskezelés a szervezeten belüli és a tagállamok közötti különböző vitákat, nem fegyveres és fegyveres konfliktusokat próbálja megoldani tárgyalások, közvetítések és békefenntartó erők alkalmazása révén, míg a válságkezelés a nagyszabású, hirtelen fellépő események, például nemzetközi konfliktusok és természeti katasztrófák kezelésére összpontosít, általában előre kidolgozott válságtervek végrehajtásával. A FÁK-régió mindkét típusú kihívással szembesül, a tagállamok közötti kapcsolatokban jelentkező viták, konfliktusok kezelésétől kezdve az olyan politikai instabilitásra vagy politikai és természeti vészhelyzetekre való reagálásig, amelyek veszélyeztetik a békét és a stabilitást a szövetségben belül és azon kívül is.

A Független Államok Közösségének Kollektív Békefenntartó Erői (KBE) és konfliktusmegoldási mechanizmusai

A posztszovjet térségben a FÁK létrehozása óta több mint 150 konfliktus bontakozott ki, alapvetően nemzetiségi alapon, amelyek közül 20-at fegyveres összecsapások kísérték.⁵⁸ Ezért szükségessé vált a FÁK KBE létrehozási és működési szabályainak, valamint konfliktusmegoldási mechanizmusainak kidolgozása.

A Független Államok Közössége Kollektív Békefenntartó Erőinek 1996-ban elfogadott Alapokmánya⁵⁹ (3) szerint a FÁK KBE ideiglenes koalíciós alakulat, amelyet a békefenntartó műveletek végrehajtásához szükséges időtartamra hoznak létre a FÁK bármely tagállamának területén fennálló konfliktus rendezésének elősegítése céljából.

Letöltés ideje: 2025.12.02.

⁵⁸ Самсонов, В: Основы формирования системы коллективной безопасности государств—участников СНГ. 1996.

⁵⁹ Papers of the UN General Assembly Security Council Fifty-first session. 1996.

Forrás: <https://docs.un.org/en/A/51/62>

Letöltés dátuma: 2025.12.02.

A békefenntartó erőket alkalmazó művelet lefolytatására irányuló politikai döntést a Független Államok Közössége Államfői Tanácsa egyhangúlag hagyja jóvá a Külügyminiszterek Tanácsa és a Védelmi Miniszterek Tanácsa ajánlása alapján. A kollektív békefenntartó erők létrehozásának és alkalmazásának nemzetközi jogi alapja a Független Államok Közösségének alapító okirata (a Belovezsai egyezmény).

A konfliktusmegoldási mechanizmusok a „Koncepciók a Független Államok Közössége államainak területén a konfliktusok megelőzésére és megoldására” elnevezésű, 1996. január 19-én elfogadott dokumentum alapján kerülnek alkalmazásra, amely a keletkezett feszültség szintjéből kiindulva a konfliktusmegoldást három szakaszra osztja: a konfliktus megelőzése, a fegyveres konfliktus rendezése, a konfliktus utáni béketeremtés.

A FÁK KBE tevékenysége a második szakaszban válik fontossá, és feladatai közé tartoznak az alábbiak:

- a tűzszüneti megállapodás és a fegyverszünet betartásának ellenőrzése *(a tűzszünet és a fegyverszünet közötti alapvető különbség abban rejlik, hogy míg a tűzszünet a harci cselekményeket csak ideiglenes jelleggel függeszti fel, addig a fegyverszünet megkötése a háború jogilag történő megszűnését célozza)*;
- a szembenálló felek elkülönítése, demilitarizált zónák, elkülönítő övezetek, humanitárius folyosók létrehozása, a felek erői dekoncentráálásának elősegítése, mozgásaik és összeütközésük megelőzése;
- a jogrend és a közrend helyreállítása, állami intézmények és szervezetek rendeltetésszerű működésének biztosítása;
- a tűzszüneti megállapodás és a fegyverszünet megsértésének megállapítása és kivizsgálásának lefolytatása;
- a lakosság helyzetének ellenőrzése a felelősségi területen, a tömeges zavargások elleni küzdelem;
 - az emberi jogok biztosításának előmozdítása;
 - az erődítmények, torlaszok és aknamezők leszerelésének ellenőrzése;

- a létfontosságú létesítmények védelme;
- intézkedések az egymással szemben álló felek közötti kommunikáció és a köztük lévő hivatalos találkozók biztonsága érdekében minden szinten;
- a szállítás ellenőrzése, a katonai felszerelések, fegyverek, lőszer és robbanóanyagok jogellenes behozatalának és exportjának visszaszorítása;
- a biztonságos tranzit biztosítása minden közlekedési típusnál és a vonatkozó kommunikáció működtetése;
 - normális kapcsolatok kialakulásának elősegítése a szembenálló felek lakossága között;
- a humanitárius segítségnyújtás akadálytalan ellátásának biztosítása, a civilek számára nyújtott humanitárius segítségnyújtás megkönnyítése;
- részvétel az ENSZ Biztonsági Tanács, az EBESZ és más illetékes nemzetközi szervezet részéről a konfliktus békés rendezésére vonatkozó döntések és ajánlások végrehajtásában.

A katonai megfigyelők csoportját a konfliktusmegoldási mechanizmus harmadik szakaszában alkalmazzák. Feladatuk figyelemmel kísérni és ellenőrizni, hogy a konfliktusban részt vevő felek teljesítik-e a tűzszüneti megállapodásba foglalt kötelezettségvállalásaikat, korlátozzák-e fegyveres erőik létszámát a megállapodásban meghatározott térségekben, visszavonják-e csapataikat a megállapodásban meghatározott körzetekből.

A katonai megfigyelők tevékenysége lényegében arra irányul, hogy meggyőzzék a feleket kötelezettségeik tiszteletben tartásának szükségességéről, illetve a tűzszüneti megállapodás megsértése esetén helyreállítsák a status quo-t.

A konfliktusmegoldási mechanizmus második és harmadik szakaszában egyaránt felállítható tájékoztató szakértői csoport rendeltetése, hogy tanulmányozza és értékelje a katonai-politikai helyzetet, a KBE intézkedéseit, előre jelezze a helyzet várható alakulását, és megalapozott javaslatokat készítsen a parancsnoki döntéshozatal segítségére.

A Kollektív Békefenntartó Erők állandó szervezeti elemei közé a létrehozáskor egy orosz hadosztály, egy üzbég zászlóalj és egy kirgiz zászlóalj tartozott. 1994-ben döntés született a békefenntartó erők létszámának 16 ezer főre való növeléséről, azonban 1995–1997 között Kirgizisztán kivonta zászlóalját, Üzbegisztán pedig csak egyetlen 100 fős századot hagyott hátra, amelyet 1998-ban szintén kivont. Így a KBE állandó magja lényegében ma csak orosz alakulatokból áll.⁶⁰

Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete

A Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete létrejöttének előzményei

A Szovjetunió megszűnésével biztonsági vákuum keletkezett a posztszovjet térségben. Megszűnt a Szovjetunió közös hadserege, a szuverén államoknak önálló védelmi rendszert kellett felépíteniük. A Szovjetunió szétesése és a Varsói Szerződés 1991-es felbomlása azt is jelenthette volna, hogy többé nincs szükség katonai tömbökre, hiszen a hidegháborús szembenállás megszűnt. Ennek ellenére a NATO, mint a világ nyugati felének katonai szervezete, tovább működött.

⁶⁰ Runiewicz, Malgorzata & Antonova, Hanna: The role of Commonwealth of Independent States (CIS) in the economic integration and political stability of the region. TIGER Working Paper Series. 2006.

Forrás: <https://hdl.handle.net/10419/140735>

Letöltés ideje: 2025.12.02.

A posztszovjet térségben keletkezett biztonsági vákuum és a NATO fennmaradása arra ösztönözte a térségbeli államokat, hogy letegyék a saját védelmüket biztosító új szövetség alapköveit. Ennek érdekében az Oroszországi Föderáció, Kazahsztán, Kirgizisztán, Üzbegisztán, Tádzsikisztán és Örményország képviselői 1992. május 15-én Taskentben Kollektív Biztonsági Szerződés (KBSZ) néven megállapodást kötöttek, amely a későbbi Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete (KBSZSZ) alapjául szolgált. (A dokumentumot sokszor taskenti szerződésként is emlegetik.) A szerződéshez 1993-ban előbb Azerbajdzsán, majd Grúzia, végül pedig Fehéroroszország is csatlakozott.

Biztonságpolitikai szempontból a taskenti szerződés leglényegesebb vonása az, hogy „megengedő” volt a más szervezetbeli tagságot illetően. Előre rögzítette, hogy ha Európában vagy Ázsiában új kollektív biztonsági rendszer jön létre, akkor a KBSZSZ részes államok csatlakozhatnak az új regionális szerveződéshez. Talán ezzel is magyarázható, hogy a részes államok csatlakoztak a NATO békepartnerségi programjához, részt vesznek az EBESZ tevékenységében, és erősítik kapcsolataikat a Nyugattal. Ami Ázsiát illeti, Oroszország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán és Kína megalakította a Sanghaji Ötök csoportját a határproblémák megoldására, amely 2001-ben Sanghaji Együttműködési Szervezetté (Sanghai Cooperation Organization, SCO) alakult át.

A függetlenné vált szovjet utódállamok biztonságpolitikáját ebben az időszakban a belső biztonság intézményrendszerének kialakítása, a nemzeti haderők és rendvédelmi szervek létrehozása, a kollektív biztonság elvének valamilyen formában történő érvényesítési szándéka, illetve a különutas megoldások (Türkmenisztán, GUAM-országok) jellemezték.

A taskenti szerződésben megfogalmazott biztonsági együttműködés intézményesülése, a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének létrehozása

A taskenti szerződésben megfogalmazott biztonsági együttműködés 2002-ben intézményesült, és az új szervezet Alapokmányát elfogadó, 2002. október 7-i kisinyovi szerződéssel létrejött a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete – KBSZSZ / Организация Договора о Коллективной Безопасности – ODKB / Collective Security Treaty Organization – CSTO. A kisinyovi szerződés részes államait illetően a taskenti szerződés hat aláíró országa közül egyedül Türkmenisztán hiányzott, helyét Fehéroroszország foglalta el.

A szervezet fő funkciója a külső és belső fenyegetettség elleni harc lett, és ennek megfelelően a kollektív védelem kiegészült kollektív biztonsági funkcióval is. A szervezeti működés során azonban világossá vált, hogy ez a kettős funkció nem működik olyan belső válságok esetén, amikor nincs külső beavatkozás, hiszen a szövetségi katonai erőket 2022-ig egyszer sem vetették be.

2010-ben például a KBSZSZ a kirgiz elnök kérésére sem avatkozott be az elnök- és kormányváltást követelő tüntetések nyomán kialakult kezelhetetlennek tűnő helyzet rendezésébe. Hasonlóképpen elutasította a moszkvai központ az átmeneti kirgiz kormány kérését 2010 végén, amikor az KBSZSZ erőket kért a határon kitört kirgiz–üzbég összecsapások elfojtására.

Nem kapott feladatokat a szervezet 2015-ben sem, amikor kiújultak a katonai összecsapások Azerbajdzsán és Örményország között a szeparatista Hegyi-Karabah miatt. Az elutasítás oka minden esetben az volt, hogy csak külső támadás vagy külföldről irányított hatalomátvételi kísérlet esetén állítható, hogy támadás történt a KBSZSZ ellen, ami a szervezet katonai erői beavatkozásának előfeltétele.

A Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének szervezeti felépítése és működése

A KBSZSZ tevékenységének középpontjában a kollektív védelem áll, amelyet belső biztonsági és válságkezelési feladatok egészítenek ki. Az Alapokmány szerint: „*A Szervezet célja a béke, a nemzetközi és regionális biztonság és stabilitás megerősítése, valamint a tagállamok függetlenségének, területi integritásának és szuverenitásának kollektív védelme, amelynek megvalósítása során a tagállamok elsőbbséget biztosítanak a politikai intézkedéseknek.*” (II. fejezet, 3. cikk)

Az Alapokmány a kollektív védelem feladatai közé sorolja a regionális szintű katonai erők létrehozását, megfelelő civil támogató szervezetek felállítását, közös katonai infrastruktúra létesítését, a személyi állomány és a civil szakértők kiképzését, az erők fegyverekkel és felszerelésekkel való ellátását. Külön feladatcsoportba tartoznak a nemzetközi terrorizmus és a szélsőségeség elleni harc, a kábítószeres, tiltott anyagok és fegyverek kereskedelme, a határokon átnyúló szervezett bűnözés, az illegális migráció és a tagállamok biztonságát fenyegető egyéb veszélyek elleni küzdelem.

A KBSZSZ szervezeti felépítését és működését a szövetség Alapokmányba foglalt célja (kollektív védelem és az igazságos és demokratikus világrend kialakulásának elősegítése), jellege (politikai és katonai szövetség) és feladatrendszere határozza meg. Napjainkban hat ország alkotja a szervezet állandó tagságát (Belarusz, Kazahsztán, Kirgizisztán, Oroszország, Örményország, amely felfüggesztette tagságát és Tádzsikisztán) de van már két megfigyelő (Afganisztán, Szerbia) és egy potenciális tag is (Irán). A KBSZSZ működése konszenzusos döntéshozatalon alapszik.

A KBSZSZ legfőbb döntéshozó szervei a Kollektív Biztonsági Tanács (KBT), a Külügyminiszterek Tanácsa, a Védelmi Miniszterek Tanácsa és a Biztonsági Tanácsok Titkárainak Bizottsága. A vezető szervek feladatkörét, jog- és hatáskörét az Alapokmány és a KBT határozatai szabályozzák. Valamennyi tanácsban konszenzusos döntéshozatal van, minden tagállam

egy szavazattal rendelkeznek. A szavazási eljárásokat a KBT által jóváhagyott eljárási szabályok rögzítik. A döntések a tagállamokra nézve kötelezők, amelyeket a nemzeti jogszabályokkal megállapított eljárásokkal a nemzeti jogrendhez adaptálni kell.

A KBT a szervezet legmagasabb szintű vezető szerve, amely a tagországok vezetőiből áll. A szervezet stratégiai kérdéseivel foglalkozik, meghatározza a legfontosabb célokat, döntéseket hoz a végrehajtásról, biztosítja a tagállamok közötti koordinációt és a közös fellépést. A KBT ülésein részt vesznek a külügyminiszterek, a védelmi miniszterek, a tagállamok nemzetbiztonsági tanácsainak titkárai, a szervezet főtitkára, a tagállamok meghatalmazott állandó képviselői, illetve a meghívott vendégek. A Tanács többféle formátumban ülésezik, tarthat zárt (titkos) megbeszélést is. A Külügyminiszterek Tanácsa és a Védelmi Miniszterek Tanácsa tanácsadó szervként (a KBT felé) és végrehajtó szervként működik egyidejűleg.

A Külügyminiszterek Tanácsa hangolja össze a tagállamok külpolitikáját, a Védelmi Miniszterek Tanácsa pedig a védelempolitikai koordinációt végzi, biztosítja a tevékenységek összehangolását a katonai struktúrákban és a katonai technológia területén. A folyamatos működést biztosító Állandó Tanácsot a tagállamok által kinevezett meghatalmazott képviselők alkotják, akik a nemzeti eljárásoknak megfelelően és a KBT által elfogadott rendeletekkel összhangban tevékenykednek. A vezető szervek munkáját – az Alapokmány V. fejezetének értelmében – a Titkárság segíti, amely szervezeti, tájékoztatási, elemzési és tanácsadási támogatást nyújt a tagországoknak. A Titkárság az Állandó Tanáccsal közösen szervezi és végrehajtja a vezető szervek határozatait, elkészíti a szükséges dokumentumokat.

A Titkárság a tagállamok tisztviselőiből áll, és Moszkvában található. Az egyesített katonai törzs valószínűleg az orosz védelmi minisztériumban található, beosztásait a tagországok vezető tábornokai rotációs alapon látják el.

A Főtitkár – a KBT határozataival összhangban – koordinálja a szervezet működését, a benyújtott javaslatok, előterjesztések megvitatását, felelős a meghatározott dokumentumok kidolgozásáért, valamint együttműködik

más nemzetközi kormányközi szervezetekkel. A Főtitkár a KBT-nek tartozik felelősséggel.

A döntéshozatalt a KBSZSZ-ben munkacsoportok segítik, minden tanács mögött egy-egy munkacsoport tevékenykedik. A külügyminisztereket a külügyi munkacsoport, a nemzetbiztonsági tanácsok titkárait az Információs és Biztonsági Munkacsoport támogatja. A Titkárság és a Biztonsági Tanácsok Titkárai Bizottság munkáját koordinációs tanácsok is segítik, amelyek az államok közötti hadiipari együttműködéssel, a kábítószer-kereskedelem elleni harccal, az illegális migráció visszaszorításával, illetve a rendkívüli helyzetek közös kezelésével kapcsolatos tevékenységeket hangoztatják össze.

A Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének katonai összetevője

A KBSZSZ Egyesített Vezérkarának alárendeltségébe tartozó erők:

- A KBSZSZ Békefenntartó Erői, melyek feladata a békefenntartó műveleteiben való részvétel. A KBSZSZ tagállamok speciálisan kiképzett katonai, rendőri és polgári békefenntartó kontingenseiből állnak. 2007-ben hozták létre, a teljes létszáma körülbelül 3600 fő.
- A KBSZSZ Gyorsreagálású Erői, melyek feladata a KBSZSZ-tagállamok biztonságát fenyegető kihívásokra és veszélyekre való gyors reagálás. Elemei: a tagállamok fegyveres erőinek állandó készségszerű kijelölt alakulatai modern és kompatibilis fegyverekkel, speciális felszereléssel; a belügyi szervek (rendőrség), a biztonsági szervek és a különleges szolgálatok, valamint a polgári veszélyhelyzetek megelőzését és következményeinek felszámolását végző szervezetek speciális alegységei és egységei. A teljes létszám körülbelül 18 000 fő.
- A KBSZSZ Közép-ázsiai Biztonsági Régiójának Gyorsreagálású Erői a közép-ázsiai tagállamok katonai biztonságának biztosítására irányuló feladatokat hivatottak ellátni, ideértve a külföldi katonai

agresszió elhárítását és a terrorizmus elleni műveletek végrehajtását. A fenyegetés jellegétől függően különböző felépítésű és összetételű alegységekből és egységekből állhat.

- A KBSZSZ Légierő a nemzeti haderő, a belügyi szervek (rendőrség), a nemzetőrség (belügyi csapatok), a biztonsági és különleges szolgálatok, valamint a polgári vészhelyzetek megelőzését és felszámolását végző szervek kijelölt légierő alakulataiból áll. A teljes létszám körülbelül 5000 fő.

A KBSZSZ főtitkára Imangali Nurgalijevics Tasmagambetov (Kazahsztán). A KBSZSZ Erők Egyesített Vezérkarának Főnöke Andrej Nyikolajevics Szergyukov vezérezredes (Oroszország).⁶¹

A Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének fejlődése

A KBSZSZ fejlődésének főbb állomásai az alábbiakban foglalhatók össze.

2006-ban a KBT újabb döntést hozott az immár szervezetként működő szövetség hatékonyságának növelésére.

A „Nyilatkozat a KBSZSZ szervezeti tevékenység további tökéletesítéséről, illetve hatékonyságának javításáról” című határozat (Dusanbe, 2007. október 6.) négy fejlesztési területet célzott meg: 1. a békefenntartást, 2. a védelemgazdasági együttműködést, 3. a katonai-technikai kooperáció fejlesztését, illetve 4. a közös katonai alakulatok alkalmazhatóságának erősítését.

2008 után a szövetség a nem kifejezetten katonai veszélyek és fenyegetések elhárításának irányába fordult (a terrorizmus és az illegális fegyver- és drogkereskedelem elleni harc, információs biztonság). Ebben fontos lépés volt a KBSZSZ Válságreagáló Központjának (Moszkva) létrehozása 2016-ban.

⁶¹ KBSZSZ honlapja.

Forrás: www.odkb-csto.org/structure/

Letöltés ideje: 2025.12.02.

2009-ben létrehozták a Szövetségi Gyorsreagáló Erőket, amelyben azonban Belarusz és Üzbegisztán nem képviselteti magát. A szerződés 2011. évi módosításával Oroszország vétőjogot kapott a tagországok területén telepítendő bázisokkal összefüggésben. A módosítás értelmében katonai erőt a részes államok területein kívül is lehet alkalmazni, összhangban az ENSZ Alapokmányával és a szerződés részes államainak jogaival.

2015-ben pedig tízéves biztonsági stratégiát fogadtak el.

A biztonságpolitikai együttműködés fontos dimenziója lett a határőrizeti és idegenrendészeti szervek munkájának összehangolása, amely szoros nemzetek feletti együttműködést igényel. Mivel az országhatárok közös felügyeletével kapcsolatos szuverenitási kérdéseket könnyebb a szorosabb katonai integráció keretében kezelni, az illegális migráció, az ember- és kábítószer-kereskedelem, a határokon átnyúló bűnözés elleni harc a FÁK-térségben egyre inkább a KBSZSZ keretei között zajlik.⁶²

A NATO és a KBSZSZ összehasonlítása

A NATO keleti kiterjesztésével, a Nyugat és Oroszország kapcsolatának romlásával a KBSZSZ egyre inkább kollektív védelmi szervezetté, egyfajta eurázsiai NATO-vá vált. Ezért célszerűnek tűnik a NATO és a KBSZSZ összehasonlítása. A különbségek és azonosságok az alábbiakban foglalhatók össze:⁶³

A KBSZSZ kollektív védelmi felfogása megegyezik a NATO-éval: katonai védelmet biztosít tagjainak külső támadás esetén (1997-ben például kiépítette a szövetség integrált lég- és rakétavédelmét).

⁶² Mubashar, Myar Ansar Ali: Collective Security Treaty Organization. 2015.

Forrás: www.slideshare.net/emmkhb/collective-security-treaty-organization-csto

Letöltés ideje: 2025.11.13.

⁶³ Szenes, Zoltán: A Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete – kollektív védelem. Nemzetközi és európai tanulmányok, Nemzetközi biztonsági szervezetek. Dialóg Campus Kiadó. 2019. 115–127. o.

Forrás: <https://files.core.ac.uk/download/pdf/275587774.pdf>

Letöltés ideje: 2025.12.02.

A KBSZSZ szervezetének létrehozásáról (az Alapokmány elfogadásáról) szóló, 2002. október 7-én Kisinyovban aláírt szerződés jóval terjedelmesebb, mint a NATO alapdokumentuma: 10 fejezetből és 29 cikkből áll, és régióközi biztonsági szervezetként definiálja a KBSZSZ-t.

A KBSZSZ feladatait a kisinyovi szerződés IV. fejezete tartalmazza. Ebben megtalálható a NATO feladatrendszere majdnem stratégiai koncepció szintű kibontással, amelyből egyedül a kooperatív biztonság feladatai maradnak ki. (A kooperatív biztonság olyan fenyegetésekkel szembeni együttműködés, amelyet az amúgy rivalizáló felek szükségesnek tartanak.)

A KBSZSZ is nyitott szervezet, a céljaival azonosulni tudó országok beléphetnek a szövetségbe. A kilépést tekintve viszont sokkal rugalmasabb, mint a NATO: elég egy féléves előrejelzés a szervezet elhagyására, ami a Kollektív Biztonsági Tanács tudomásulvételével realizálódik (a NATO-ban erre egy évre van szükség).

A kisinyovi szerződés lehetővé tesz megfigyelői státuszt is (2013-tól Afganisztán és Szerbia megfigyelő ország).

A KBSZSZ működésében Oroszország még erősebben dominál, mint az Egyesült Államok a NATO-ban. A KBSZSZ kiadásainak 95 százalékát Oroszország biztosítja, ugyanakkor a NATO kiadásait illetően az amerikai részesedés csak 67 százalék.

A KBSZSZ-nél nincs az a rugalmasság, mint ami a NATO-nál megfigyelhető, nevezetesen az, hogy a legfelsőbb döntéshozó szervek döntéseit követően a tagállamok dönthetnek a döntés végrehajtásához való hozzájárulásuk mértékéről.

A Kollektív Biztonsági Tanács, a szervezet legmagasabb szintű vezető szerve üléseit mindig a vendéglátó ország elnöke vezeti, ami eltér a NATO rendszerétől.

A KBSZSZ fő szerveinek felépítése teljesen azonos a NATO döntéshozó szerveinek struktúrájával. Az egyetlen eltérést a KBSZSZ Biztonsági Tanácsok Titkárainak Bizottsága (BTTB) jelenti, ami a NATO esetében nem létezik.

A vezető szervek munkáját segítő Titkárság a NATO-hoz hasonlóan két részből áll: polgári titkárságból és egyesített katonai törzsből. A Titkárság működését külön büdzsé biztosítja, hasonlóan a NATO civil költségvetéséhez.

A Titkárság vezetője a szervezet főtitkára, aki a KBSZSZ legmagasabb szintű polgári képviselője. A főtitkár a szervezet arca és szóvivője, azonban súlya, szerepe, politikai befolyása gyengébb, mint a NATO főtitkáráé: nem elnöklí a vezető szervek munkáját (bár részt vesz rajtuk), nem miniszteri vagy miniszterelnöki szintről választják ki (a főtitkár személyére a Külügy-miniszterek Tanácsa tesz javaslatot, és a Kollektív Biztonsági Tanács nevezi ki három évre, amely egy alkalommal meghosszabbítható).

A Titkárságnak nincsenek olyan alárendelt támogató ügynökségei, mint a NATO-nak, mindössze egy kutatóintézet és a tagországi szakembereket tömörítő Információs Társaság segíti az elemző-értékelő munkát.

A védelmi miniszterek munkáját a Katonai Bizottság segíti, de szerepe jóval kisebb, mint a NATO-ban.

A KBSZSZ biztonságelméleti karaktere ugyanolyan jellegű, mint a NATO-é. Bár kollektív védelmi katonai szervezet, feladatrendszerében hangsúlyosan megjelennek a kollektív biztonság feladatai, különösen Közép-Ázsiában és a Dél-Kaukázusban.

Bár a KBSZSZ adaptációs készsége látványosan megmutatkozott az elmúlt negyedszázadban, éles helyzetben azonban csak egyszer alkalmazták (2022, Kazahsztán), éppúgy, mint a NATO erőit (1999, Jugoszlávia).

Következtetések

1. A szervezet mindennapi működését nem könnyű megérteni, mivel a részes államok közötti együttműködés nemcsak a KBSZSZ keretében, hanem a FÁK-tevékenység részeként is megvalósul, illetve megvalósult, különösen 2002 előtt.

2. A KBSZSZ 2017. november 30-án ünnepelte a kollektív biztonsági szerződés aláírásának 25. és a szervezet létrehozásának 15. évfordulóját. Az ünnepi államfői nyilatkozat megerősítette a szervezet politikáját, aláhúzta kollektív védelmi és kollektív biztonsági jellegét, deklarálta a szövetség tevékenységének fontosságát a nemzetközi béke és biztonság globális és regionális rendjének fenntartásában, hangsúlyozta a szervezet nyitottságát bármilyen ország és nemzetközi szervezet irányába, amely elfogadja a kollektív biztonsági szerződést. A nemzetközi szereplők közül azonban csak az ENSZ-et, az EBESZ-t, a FÁK-ot és a Sanghaji Együttműködési Szervezetet nevezte meg partnernek, ami kifejezi a szövetség azon szándékát, hogy a KBSZSZ a jövőben is Oroszország vezette, multifunkciós regionális biztonsági szervezet marad, amely a NATO ellensúlyát képezi az eurázsiai térségben.
3. Vita van arról, hogy a KBSZSZ egy transzatlanti együttműködés-ellenes anti-NATO, vagy egy zavaros regionális szerveződés. A valóság inkább az, hogy a KBSZSZ a posztszovjet térség egyik sikeresen működő regionális szervezete, amelynek létét és munkáját az ENSZ elismeri, a titkárságok között szervezett együttműködés folyik, a világszervezet a válságkezelés és a békefenntartás területén egyre jobban szeretne az eurázsiai szervezetre támaszkodni.
4. A KBSZSZ-nek a jövőben is folyamatosan szembe kell néznie kohéziós és hatékonysági kihívásokkal. A tagállamok közötti feszültségek, az európai és a közép-ázsiai tevékenységi irányok közötti különbségek várhatóan a jövőben sem teszik lehetővé a szövetség egyesített erőinek külföldi konszenzusos alkalmazását, így a KBSZSZ hatóköre és képességei korlátozottak maradnak. Mindazonáltal a szövetség továbbra is életképes platform lesz a közös katonai gyakorlatok, valamint a nem katonai jellegű biztonsági veszélyek és fenyegetettségek kezelésében.

FÁK és KBSZSZ békefenntartás

Az orosz (egyben a szovjet) békefenntartás története 1973. november 25-én kezdődött, amikor az első szovjet békefenntartók az ENSZ égisze alatt megérkeztek a Szezei-csatorna körzetébe. Az ENSZ Második Vészhelyzeti Ereje (Second United Nations Emergency Force – UNEF II.) misszió a Szezei-csatorna övezetében és a Tiran-szoros kijáratánál működött 1973 és 1979 között.

A Szovjetunió összeomlása után a Független Államok Közösségének létrejöttéig Oroszország (hivatalos megnevezéssel az Oroszországi Föderáció), mint a Szovjetunió utódállama és az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagja, továbbra is bekapcsolódott az ENSZ és más nemzetközi szervezet békefenntartó tevékenységébe a Közel-Keleten, a Nyugat-Szaharában, Kambodzsában és Jugoszláviában.

2025. február végéig az Oroszországi Föderáció békefenntartói a már említett UNEF II. misszión kívül hét ENSZ-misszióban vettek részt: Szudán és Dél-Szudán határán (United Nations Interim Security Force for Abyei – UNISFA); a Közel-Keleten (United Nations Truce Supervision Organization – UNTSO); Cipruson (United Nations Peacekeeping Force in Cyprus – UNFICYP); a Nyugat-Szaharában (United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara – MINURSO); a Közép-afrikai Köztársaságban (Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic – MINUSCA); a Kongói Demokratikus Köztársaságban (United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo – MONUSCO) és Dél-Szudánban (United Nations Mission in South Sudan – UNMISS).

Oroszország összesen 65 fővel (29 rendőrtiszttel, 20 katonai megfigyelővel és 16 törzstiszttel) járult hozzá ezekhez a missziókhoz, ami igen szerény hozzájárulásnak mondható. Ezen kívül 2020 novemberétől 2024 júniusáig orosz békefenntartók felügyelték a tűzszünetet Hegyi- Karabahban is.

1992 óta az orosz békefenntartó kontingens a FÁK ideiglenes (nem állandó), koalíciós jellegű Kollektív Békefenntartó Erőinek részét képezi. FÁK békefenntartók vettek/vesznek részt a békefenntartásban a Dnyeszter menti Moldáviai Köztársaságban (Transznisztriaiban 1992 óta), a grúz–dél-osztét (1992–2008) és a grúz–abház (1994–2008) konfliktusok körzetében, valamint Tádzsikisztánban (1993–2001).

2007-ben az orosz békefenntartók csatlakoztak a Kollektív Biztonsági Szövetség Szervezetében létrehozott KBSZSZ Békefenntartó Erőkhöz is. Ez körülbelül négyezer fős békefenntartó erő, amely a tagállamok állandó harckészültségben lévő, állandó telepítésű békefenntartó kontingenseiből áll. A KBSZSZ-békefenntartók kiképzése Oroszországban történik, a 2005-ben létrehozott 15. Önálló Gépesített Lövész Békefenntartó Dandárnál és az Oroszországi Föderáció Belügyminisztériuma Összoroszországi Továbbképző Intézetében. Egy adott műveletben részt vevő békefenntartók pontos számát, valamint a misszió felépítését és összetételét a KBSZSZ Kollektív Biztonsági Tanácsa határozza meg a kitűzött célok és a konfliktusövezetben uralkodó helyzet alapján.

A Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének békefenntartó tevékenysége Kazahsztánban

2022 elején a KBSZSZ békefenntartó kontingenst telepített Kazahsztánba Kaszim-Zsomart Tokajev elnök 2022. január 5-i kérését teljesítve, az országban zajló tüntetések és tömeges zavargások megfékezésére, amelyeket külföldön kiképzett „terrorista bandák” támogattak. Ennek eredményeként január 5-ről 6-ra virradó éjszaka a KBSZSZ több mint 2000 békefenntartót vezényelt Kazahsztánba. A misszió feladata a kritikus állami és stratégiai létesítmények védelme, valamint a közrend fenntartásának elősegítése volt. A békefenntartók január 19-ig maradtak Kazahsztánban.

Kazahsztánban 2022 első két hetében példátlan méretű erőszakos tüntetések zajlottak. A tüntetéshullám egy nyugati olajkitermelő városból,

Zsanaozenból indult. A kazah kormány év elején felszabadította a személygépkocsikhoz használt LPG autógáz árát, ami azonnal csaknem a duplájára ugrott. Zsanaozenben a helyiek azonnal a helyi kormányzat épülete elé vonultak, és azt követelték, hogy a politikusok osszanak vissza többet az energiahordozók eladásából származó milliárdos vagyonból. A tüntetés híre a közösségi médiában gyorsan terjedt, az emberek teljesen spontán módon verődtek össze először a régi fővárosban, Almatiban, majd a többi nagyvárosban is.

Az autógáz árának emelkedése miatt kezdődött tiltakozás országos rezsimellenes tömegmegmozdulássá szélesedett. Ehhez csatlakoztak a jól felfegyverzett és jól kiképzett, utcai rendbontásban jártas, nyilvánvalóan külföldön vagy külföldi segítséggel felkészített ismeretlen csoportok is. A megmozdulásoknak nem voltak vezetőik, ezért azok kezelése a rendfenntartó erők számára bonyolulttá vált. Az erőszakos tüntetők több középületet kifosztottak és felgyújtottak. A felfegyverkezett tüntetők megrohamozták Almati polgármesteri hivatalát is, és behatoltak az épületbe.

A városháza előtti téren heves tűzharc kezdődött a katonaság és felfegyverzett rendbontók között. Ezt követően a tüntetők elfoglalták Almati repülőtérét is. A zavargások során a biztonsági erők részéről 16 fő, a tüntetők közül 164 fő vesztette életét, és összesen 1300-an sebesültek meg. A zavargások során több mint 100 bevásárlóközpont és banképület rongálódott meg, valamint kb. 400 járművet gyújtottak fel, köztük sok rendőrautót. „Úgy gondolom, hogy valamiféle összeesküvés történt, amelyben hazai és bizonyos külföldi romboló erők is részt vettek” – nyilatkozta az állami televíziónak Karin Jerlan, a kazah elnök külpolitikai tanácsadója, de gyanúsítottakat nem nevezett meg.⁶⁴

⁶⁴ Siposhegyi, Zoltán: Már rég nem az árakról szólnak a kazah tüntetések, épp ezért riadt meg Moszkva.

Forrás: <https://hu.euronews.com/2022/01/06/mar-reg-nem-az-arakrol-szolnak-a-kazah-tuntetesek-epp-ezert-riadt-meg-moszkva>

Letöltés ideje: 2025.12.02.

A KBSZSZ kazahsztáni missziójának befejezése után a szervezet akkori főtitkára, Stanislav Zas és az ENSZ politikai ügyekért felelős főtitkár-helyettese, Miroslav Jenča találkozásánál utóbbi megjegyezte, hogy lenyűgözte a KBSZSZ Kollektív Békefenntartó Erői Kazahsztánba történt átszállításának és telepítésének gyorsasága és kiváló szervezése, és nagyra értékelte a KBSZSZ és az ENSZ Titkárságai közötti kapcsolatfelvétel gyorsaságát is. Hangsúlyozta, hogy nemcsak az ENSZ főtitkára és az ENSZ Biztonsági Tanácsa, de az EBESZ és a Sanghaji Együttműködési Szervezet főtitkárai is időben tájékoztatást kaptak a kazahsztáni belső helyzetről és a KBSZSZ döntéséről, a békefenntartó kontingens telepítéséről.⁶⁵

A FÁK békefenntartás a Dnyeszter Menti Köztársaságban (a terület más elfogadott megnevezései: Dnyeszter Menti Moldáv Köztársaság, Dnyeszteren Túli Terület, Transznisztria, Dnyeszteren Túli Köztársaság, Tiraszpoli régió, rövid elnevezéssel Dnyesztermellék)

A Tiraszpoli régióban hivatalosan 1992-ben hoztak létre békefenntartó missziót, amely a Dnyeszter folyó mentén létrehozott biztonsági övezetben működik, ahol orosz, moldovai és transznisztriai békefenntartó kontingensek járőröznek.

A misszió elsődleges célja a tűzszünet betartásának garantálása és az ellenségeskedés kiújulásának megakadályozása. A missziót egy Közös Felügyelő Bizottság felügyeli, amelynek tagjai a konfliktusban részt vevő felek és Oroszország.

⁶⁵ Buranelli, Filippo: The CSTO Intervention in Kazakhstan, Implication for Regional and World Order. bakudialogues. 2022.

Forrás: <https://bakudialogues.idd.az/articles/strategic-developments-across-the-silk-road-region-11-04-2022>

L0etöltés ideje: 2025.12.02.

A misszióval kapcsolatos legutóbbi fejlemények összefoglalása

A moldáviai kormány erőfeszítéseket tett és tesz a misszió nemzetközi polgári megfigyelő misszióvá alakítására és a régió demilitarizálására. Oroszország álláspontja szerint viszont katonai békefenntartóinak kivonása csak a transznisztriai konfliktus békés és teljes rendezése után lehetséges.

A Dnyeszter-melléken tárolt orosz katonai eszközöket Moszkva az EBESZ-nek tett ígérete ellenére továbbra sem hajlandó vagy nem képes felszámolni. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése Transznisztriát Oroszország által megszállt moldovai területként ismerte el, de ennek ellenére a békefenntartó misszió 2025-ben is folytatódik.

Orosz álláspont szerint a Dnyeszter-mellék az egyetlen példa Kelet-Európában, ahol a békefenntartó kontingens telepítése után a szembenálló felek leállították az ellenségeskedést.

A Dnyeszter-melléki művelet egyedi formátuma, mechanizmusainak és alapelveinek hatékonysága gazdagítja a nemzetközi békefenntartási tapasztalatokat, és értékes hozzájárulást jelent az orosz (FÁK/KBSZSZ) békefenntartás fejlesztéséhez. A békefenntartó művelet normális működését akadályozó tényezők ellenére (Moldávia és Ukrajna magatartása miatt az orosz békefenntartó kontingens logisztikai és rotációs problémákkal küzd) a békefenntartó erők továbbra is teljes mértékben működőképeseek. A felügyeletüket ellátó Közös Felügyelő Bizottság párbeszédre való képessége is fennmaradt.

Az orosz békefenntartás ebben a régióban nemcsak a regionális biztonság garantálásának eszköze és a tárgyalási folyamat keretében a felek közötti politikai és diplomáciai együttműködés fenntarthatóságát biztosító rendszer, de katonai-politikai mechanizmus is a saját nemzeti érdekek külföldi védelmére.

A békefenntartás felszámolása a Dnyeszter-melléki régióban nemcsak az 1992-es orosz–moldáv békemegállapodás által kiépített biztonsági együttműködési rendszert rombolná le, de *Chișinău*t (Kisinyovot) és Ti-

raszpolt ismét a fegyveres konfrontáció állapotába sodorhatja. Ilyen forgatókönyv esetén, minden más biztonsági garancia hiányában, Oroszország kénytelen lenne megvédeni állampolgárai biztonságát (200 000 fő) a Tiraszpoli régióban.

Chişinău elhamarkodott és hirtelen lépései oda vezethetnek, hogy a Dnyeszter-melléki régióban állomásozó orosz katonai alakulatok ennek biztosítására különleges katonai műveletre szóló mandátumot kaphatnak. Ugyanez a mechanizmus alkalmazható a 14. hadsereg fegyverzete maradványainak védelmére is Kolbaszna településen. Orosz álláspont szerint így vagy úgy, a feleknek minden nézeteltérésüket újra a tárgyalóasztalnál kell rendezniük, és ma erre mind a lehetőség, mind a jelenlegi békefenntartó misszió által biztosított feltételek adottak.^{66, 67, 68}

⁶⁶ Ibramihov, Samir: Moldova and Russian "peacekeepers" in Transnistria: what's next? Caliber. 2025.

Forrás: <https://caliber.az/en/post/moldova-and-russian-peacekeepers-in-transnistria-what-s-next>

Letöltés ideje: 2025.12.02.

⁶⁷ Shevchuk, Nina: Role of Russian Peacekeeping in the Pridnestrovian Settlement Process. North-West Institute of Management of RANEP, Saint-Petersburg, Russian Federation. Vestnik RUD.

Forrás: <https://journals.rudn.ru/international-relations/article/view/35169>

Letöltés ideje: 2025.12.02.

⁶⁸ *Миротворцы России*. Радио РБК website. 2025.

Forrás: <https://www.rbc.ru/base/07/05/2025/6818ad499a7947998ae6050b>

Letöltés ideje: 2025.12.02.